

УДК 2:81'42:82(73)

DOI: 10.32342/2523-4463-2021-2-22-8

О.Г. ШОСТАК,
доктор філологічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету (м. Київ)

СТАНОВЛЕННЯ ПИСЬМОВОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ КОРІННИХ НАЦІЙ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Метою дослідження є прагнення схарактеризувати явище письменницької боротьби за індіанську незалежність як історично зумовлений феномен культурно-літературного й історичного процесу Північної Америки. Опорними методами стали: історико-літературний, історико-культурний, структурний підходи, що дали змогу з'ясувати особливості сприйняття ідентичності корінних народів у контексті культурних і літературних трансформацій, які відбуваються в умовах пристосування корінних народів до білої експансії на північноамериканський континент протягом XVIII–XXI ст. У фокусі дослідження – розгляд виникнення писемної національної літератури автохтонних народів Північної Америки як явища і здійснена спроба провести аналіз історичних проєкцій на сучасну літературну творчість американських індіанців. Визначено теоретико-методологічні засади осмислення національної ідентичності у культурології, історії, літературознавстві, з'ясовано специфіку моделювання національної ідентичності у літературі корінних народів. Висвітлено, зокрема, моделі формування просторової, мовної, культурно-релігійної, гендерної ідентичності, які є важливими складовими національної ідентичності корінних народів континенту. Виділено основні домінуючі критерії ідентичності у літературних творах, написаних письменниками корінного походження протягом трьох століть.

Ключові слова: національна ідентичність, корінні народи Північної Америки, перші нації Канади, американські індіанці, література корінних народів Північної Америки, постколоніалізм, архетипи, корінні американці, маргінальність.

В фокусе исследования – рассмотрение возникновения письменной национальной литературы автохтонных народов Северной Америки как явления. Предпринята попытка произвести анализ исторических проекций на современное литературное творчество американских индейцев. Определены теоретико-методологические основы осмысления национальной идентичности в культурологии, истории, литературоведении, выяснена специфика моделирования национальной идентичности в литературе коренных народов. Освещены, в частности, модели формирования пространственной, языковой, культурно-религиозной, гендерной идентичности, которые являются важными составляющими национальной идентичности коренных народов континента. Выделены основные доминирующие критерии идентичности в литературных произведениях, написанных писателями коренного происхождения на протяжении трех столетий.

Ключевые слова: национальная идентичность, коренные народы Северной Америки, первые нации Канады, американские индейцы, литература коренных народов Северной Америки, постколониализм, архетипы, маргинальность.

Отримання Н.С. Момадеєм Пулітцерівської премії в 1969 р. привернуло увагу широкого читацького кола до літературної та художньої творчості представників корінних народів Північної Америки. Дж. Брухач зауважує: «З огляду на важливість ефекту успіху цього роману, цілком виправдано вважати його початком сучасного періоду індіанського красного письменства. Проте справжній початок так званого індіанського ренесансу відбувся набагато раніше» [Brychac, 1996, с. 311]. На думку багатьох дослідників, його варто шукати не серед останніх десятиліть, а протягом усього ХХ ст., коли авто-

ри індіанського походження прагнули до літературного виявлення власної ідентичності як представників корінних народів континенту. Важливою стала рішучість письменників у галузі національного, культурного, буттєво-історичного вкорінення досвіду власних народів. К. Вомак пише про те, що «значно легше описати трайбалізм літературного процесу, ніж дати визначення того, що ж таки є трайбалістська література» [Womack, 2008, с. 23].

Метою нашого дослідження є прагнення схарактеризувати явище письменницької боротьби за індіанську незалежність як історично зумовлений феномен культурно-літературного й історичного процесу Північної Америки. Опорними методами стали: історико-літературний, історико-культурний, структурний методологічні підходи, що дали змогу з'ясувати особливості сприйняття ідентичності корінних народів у контексті культурних і літературних трансформацій, які відбуваються в умовах пристосування корінних народів до білої експансії на північноамериканській континент протягом XVIII–XXI століть.

Власне літературна творчість серед представників корінних народів на теренах Північної Америки в більш сучасному розумінні цього явища почала з'являтися із запровадженням масової англомовної освіти для індіанських дітей. Представника народу могіканів на ім'я Самсон Окком (Samson Occom) вважають автором першого друкованого тексту, написаного індіанцем, що відомий під назвою «Проповідь, виголошена під час страти Мойсея Пола, індіанця» (1772). У цьому риторичному творі С. Окком звертається як до білої аудиторії, використовуючи вельми популярний на той час жанр проповіді, так і до червоних братів, застерігаючи їх від згубної дії алкоголю [Brown Ruoff, 1990]. У XIX ст. серед індіанських письменників превалювали такі літературні жанри, як література протесту, автобіографії, нариси з історії конкретних націй. Автори цих літературних творів мали на меті захистити права своїх народів на землю, яку в них стали активно відбирати з початку XIX ст. згідно із «Законом про переміщення корінних жителів» від 1830 р. Серед найбільш яскравих авторів літератури протесту називають Еліаса Будінота (Elias Boudinot) («Звернення до білих» (1826)), представника народу черокі; Вільяма Ейпса (William Apes) («Індіанське дзеркало для білих» (1833), «Індіанська нуліфікація законів штату Массачусетс проти народу маршпі» (1835), «Похвальне слово Королю Філіпу» (1836)), члена нації пекотів. Серед канадських авторів цього напрямку необхідно назвати ім'я Луї Ріеля (Louis Riel), більш відомого як ватажка повстання метисів. Він був знаним поетом свого часу, його збірку «Релігійні та політичні поезії» видано посмертно прихильниками в 1886 р. через рік після його страти. Увесь літературний спадок Ріеля видано у п'яти томах лише в 1985 р. Ще один визначний твір того періоду, що належить літературі Канади, – «Організація Нової Індіанської території, на схід від Міссурі» (1850) Джорджа Копвея (George Copway), представника народу оджибва. Характеризуючи жанр проповіді, М. Вілсон пише, що це чудовий спосіб привернути увагу суспільства до проблем несправедливості й гноблення. «Розрізнені та зумовлені інституційною приналежністю, літературні форми, на зразок проповіді або короткого оповідання, створюють корисне (хоч аж ніяк не нейтральне) середовище для висловлювання провокативних думок літератури протесту» [Wilson, 2008].

Звернення до жанру автобіографії серед індіанських авторів спричинено їхнім прагненням дати зрозуміти білому християнському загалові, що червоношкірі жителі континенту також є людьми із власним життям, емоціями, звичками й сталим укладом життя. Найбільш відомі «Син лісів» (1829) Вільяма Ейпса (William Apes), «Життя, історія і подорожі Кахге-га-гах-боу» (1847) Джорджа Копвея. Варто наголосити, що автобіографія Дж. Копвея – перша книга, написана індіанцем, яку надруковано англійською мовою. Трохи згодом до цього списку додано автобіографію Лідії Кемпбел (Lydia Campbell), яка написала «Нариси життя в Лабрадорі» (1894) – перший опис життя інуїтів. О. Ващенко зазначає, що представники «диких» племен виявляють «надзвичайну обізнаність у сфері історії, літературних канонів і смаків свого часу, як і реального життя своїх опонентів» [Ващенко, 2000, с. 454]. Найбільш відомою автобіографією стала книга Сарри Віннемукки-Хопкінс (Sarra Winnemucca-Hopkins), представниці народу паютів, «Життя серед паютів» (1883), де описано історію її народу й уклад життя. Авторка розкриває читацькому загалу високий статус індіанської жінки, чим прислужилася феміністичному руху XIX ст. Л.В. Браун Руоф називає цю книгу «найпотужнішою» серед хронік, які розповідають про згубний вплив насильницького переміщення й зловживання державних агентів проти індіанців [Brown Ruoff, 1996a, с. 147].

Найбільш ранній твір з історії корінних націй континенту, що написано представником однієї з цих націй, – «Записки древньої історії шести націй» (1827) Девіда Кусіка (David Cusick), тускарора. Дж. Копвей написав «Традиційну історію й уклад життя народу оджибва» (1850), Пітер Джонс (Peter Jones), оджибва, – «Історію індіанців-оджибва», Вільям Віппл Ворен (William Whipple Warren), оджибва – «Історію оджибва, їхні традиції і фольклор» (1852), Пітер Дуенат Кларк (Peter Dooyenate Clark), віандот, – «Походження й історію народу віандот» (1870), Еліас Джонсон (Elias Johnson), тускарора, – «Легенди, традиції й закони ірокезів» (1881), Ендрю Блекберд (Andrew J. Blackbird), оттава, – «Історію індіанських народів оттава й чиппева» (1887). «На етапі переходу від внутрішньо племінного мислення до національного аборигенні автори відчули потребу осмислити сутність й унікальність власних культур у загальнолюдському контексті» [Ващенко, 2000, с. 460]. Пишучи про внесок ранніх письменників у розвиток індіанської літератури, Дж. Кокс і Д. Джастис зауважували, що «у той час письменники, які належать до раннього ренесансу, рідко звучали співзвучно з активістами «Червоної сили», хоч вони й передавали відчуття того, що багато з читачів розуміли як автентичну культурну традицію. Ці письменники були переважно християнами, тому й адаптували різноманітні культурні й соціальні практики європейських іммігрантів. Історичне та політичне значення їхніх робіт стає більш зрозумілим щойно порушують питання про те, як саме вдалося Самсону Оккому чи Вільяму Ейпсу прожити свої життя між двома культурами, як вони прислужилися корінним спільнотам, до яких вони належали» [Cox, Justice, 2014, p. 5].

У середині XIX ст. виходить роман, написаний Джоном Роллінгом Риджем (John Rollin Ridge), черокі, – «Життя і смерть Хоакіна Мур'єтті» (1857). До сьогодні серед дослідників точаться суперечки щодо того, чи можна цей роман назвати індіанським, оскільки він не зачіпає індіанської тематики, розповідаючи про життя мексиканського бандита. П. Еллен переконана, що «якщо Риджевий роман і не про індіанців, то він щонайменше про індіанську реакцію на захоплення й поневолення» [Allen, 1986, p. 76]. Л. Оувенс запевняє, що подібні спекуляції є «прихованим актом привласнення, оскільки цей роман розповідає стільки ж про утиски індіанців, як і про романтичну фігуру індіанця» [Owens, 1992, p. 33]. Натомість Б. Руоф убачає у творі лише «білий» роман [Brown Ruoff, 1996a, p. 149].

У 1891 р. надрукований роман «Вінема: дитина лісу», що написаний жінкою-індіанкою Еліс Каллаган (Alice Callahan), представницею народу крік. Роман є першим белетристичним твором, присвяченим індіанській тематиці, проте за формою – це суто «білий роман», створений у жанрі сімейної ідилії, характерному для літератури передвоєнного Сходу США. Обидва романи «Вінема: дитина лісу» та «Життя і смерть Хоакіна Мур'єтті» – імовірно епігонські наслідування європейських зразків, що не мають самостійної літературної цінності. Оцінюючи роман «Вінема» із погляду важливості або радше неважливості для індіанської національної літератури, К. Вомак, представник народу крік, зауважує, що роман «не відтворює особливостей життя кріків через те, що протагоністка зрікається цінностей матриархату, притаманних цій нації, а натомість декларує антиіндіанські цінності. Попри те, що цей роман ніяк не можна назвати літературою кріків, та й загалом текст дуже слабкий у літературному вимірі, він становить певну цікавість як документ, що демонструє християнську зверхність і прагнення до асиміляції» [Womack, 1999, p. 107].

Відлік професійної індіанської літератури пов'язаний з іменем Полін Джонсон (Pauline Johnson), представниці народу мохавків, яка проживала на території Канади. Її найвідоміші віршовані збірки – «Білий вампум» (1895) і «Народжена в Канаді» (1903). Із 1907 р. до 1912 р. вона часто друкувала свої короткі оповідання й нариси на сторінках «Мазерз Мегазін» (Mother's Magazine) та «Бойс Ворлд» (Boy's World). Більшість із цих творів утворили збірку «Легенди Ванкувера» (1911). Тяжко хворіючи, Джонсон підготувала до друку поетичну збірку «Кремій і пір'я» (1912). Посмертно в 1913 р. вийшли дві збірки коротких оповідань «Шагганатті» і «Виготовлювачка мокасин». Остання мала виражений феміністичний характер. Як наголошує Б. Руофф, попри те, що в історії літератури П. Джонсон залишилася відомою радше завдяки своїм поезіям, «образи жіноцтва фронтиру у «Виготовлювачці мокасин» є її найбільш вагомим внеском у розвиток індіанської літератури, що перевершує навіть її вірші» [Brown Ruoff, 1996b, p. 241].

На зламі століть особливої популярності знову набули «індіанські» автобіографії. Найвідоміші з них написані членами Асоціації американських індіанців. Перу Чарльза Істмана належить «Індіанське дитинство» (1902), де він описував своє виховання як воїна серед народу сіу в дорезерваційний період. Наступна його книга присвячена досвіду набуття «білої» освіти й лікарській практиці, має назву «Із глибоких лісів до цивілізації» (1916). Г. Бонін написала книги «Враження про індіанське дитинство» (1900) і «Шкільні дні індіанської дівчинки» (1921), надрукувавши їх під своїм сіу іменем – Зіткала Ша (Червона Пташка). Лютер Стандинг Бєар (Luther Standing Bear) видав «Мій народ – сіу» (1928). Френсіс Лафлєч (Francis La Flesche) створив мемуари «Середні п'ятеро. Індіанські хлопці в школі» (1900). Канадські автори також додали свою частку до цього вагомого переліку: Анаута (Anauta), інуїтка, – «Земля хороших тіней. Історія життя Анаути, ескімоської жінки» (1940), Чарльз Джеймс Ноувел (Charles James Nowell), квакіутл, – «Дим із їхніх багать: життя вождя квакіутлів» (1940). «Аборигенним авторам притаманно звертатися до усних джерел, багатих фольклорних традицій, вони черпали тут і реальні факти, і конкретні приклади життєвого укладу, і манеру оповіді, і спосіб осмислення матеріалу. Водночас на їхніх творах помітно позначилася ідеологічна ситуація періоду переходу від колоніальної епохи до зрілої американської державності, із характерною для нього експансією, що безпосередньо зачіпала долю індіанських племен» [Ващенко, 2000, с. 460]. Твори цього періоду становлять більше зацікавлення для етнографів, ніж їхня літературна й естетична самоцінність. Багато авторів ще не піднялися до ідеї про важливість місця літератур корінних народів у загальноамериканському каноні. «Літературна творчість американських індіанців другої половини XIX ст. демонструє складний процес переорієнтації з усного традиційного мислення й оповіді до принципів літературної творчості» [Ващенко, 2003, с. 892]. Як слушно зауважує Н. Висоцька, «квінтесенцією літературного процесу <...> є канони – рухливі й водночас фіксовані в кожен конкретний історичний момент» [Висоцька, 2020, с. 54].

Успішно працювали індіанські автори того часу й у жанрі політичного памфлету, що відповідало історичним і культурним вимогам. 1907 року, попри шалений спротив із боку представників корінних народів, на Індіанській території створено штат Оклахома. Практично всі корінні газети відгукнулися про це глузливими статтями. Найвідомішими з авторів-сатириків є Олександр Поузі (Alexander Posey), представник народу крік, Віл Роджерс (Will Rogers) – черокі.

Віл Роджерс уславився як комедійний актор театру й кіно, автор багатьох афоризмів, але не меншу популярність він мав і як журналіст, ведучий рубрики «Що сказав Віл Роджерс» у газеті «Нью-Йорк Таймс» (1922–1935). Його дотепи часто з'являлися на шпальтах журналу «Сетедей Івнін Пост» (Saturday Evening Post) із влучними сатирами на тогочасних політиків. За вишуканий стиль і гострі коментарі його вважали літературним нащадком М. Твена. «Роджерсові схожі на водевілі естрадні виступи, газетні колонки та інші твори додали індіанської присутності у свідомість багатьох американців. Хоч Роджерс посідає зазвичай несуттєве місце в літературній історії корінних американців через те, що індіанська тематика не відіграла для нього центральної ролі у творчості, його популярність підігрівалася саме індіанською ідентичністю» [Warrior, 1995, p. 21].

Особливість розвитку індіанської журналістики полягала в тому, що шпальти багатьох газет і журналів слугували відправною точкою для оприлюднення літератури корінних народів. Вони, по суті, були єдиною трибуною для індіанських авторів на той час. Особливо варто звернути увагу на журнали, що видавалися за участі членів Асоціації американських індіанців. «Вассая» (Wassaja) видавав Карлос Монтесума в 1916 р., у «Квортєрлі Джорнал» (Quarterly Journal) редактором працював Артур Паркер, журнал виходив у 1912–1916 рр., «Американ Індіан Джорнал» (American Indian Journal), виходив під редакцією Зіткала Ша в 1917 р. Протягом другої чверті XX ст. особливої популярності набувають газети «Томагавк» («Tomahawk»), що видавали серед народу оджибва Білої землі в 1917 р., «Індіан Спінкін Ліф» («Indian Speaking Leaf») – 1937 р. в Нью-Джерсей, «Стєндин Рок Ейпах» («Standing Rock Eupah») – 1943 р. в Північній Дакоті, «Адхгоніііі: щомісячник мовою навахо» (Adhgoniigii: Navajo Language Monthly), що виходив у 1943 р. в Аризоні.

Попри блискучу кар'єру журналіста, О. Поузі найбільш відомий своїми листами як Фаса Фіксико, що друкували протягом кількох років на сторінках «Індіанського журналу»

(«Indian Journal») у 1902–1908 рр. у Юфалі. Усього опубліковано сімдесят три тексти. Видаючи листи під іменем селяка Фаса Фіксико, який висловлював свої думки сумішшою англійською та крік, автор висміював політику уряду щодо індіанців й індіанських земель. Незважаючи на те, що багато дослідників убачають схожість листів за формою з європейською традицією, К. Вомак називає листи Фаса Фіксико «одним із найяскравіших виявів індіанського літературного націоналізму» [Womack, 1999, p. 132]. О. Поузі звернувся до комедійності як до способу привернути увагу до надзвичайно важливих для індіанців речей. Спочатку автор використовував Фаса Фіксико і його друзів, щоб просто поговорити про місцеві новини й плітки в містечку Юфала. Часто він розповідав про ці несуттєві події піднесено-епічною мовою, але згодом починає звертатися до більш глобальних тем, розповідаючи про корупційні дії місцевих можновладців, які одночасно були і членами комітету з розподілу індіанських земель, про права індіанців, особливості місцевої бюрократії. «У листах створена достовірна атмосфера місцевості навкруги Юфала: вулиці містечка та його будівлі, мова жителів, природні особливості довколишніх лісів, описи місця проведення ритуальних танців, індіанські земельні латки і їхні будиночки, цілий світ, що його американський реаліст В. Фолкнер назвав «власна марка рідної землі» [Womack, 1999, p. 136].

К. Вомак переконаний, що листи Фаса Фіксико – переконливий зразок літератури трайбалізму. Попри всю серйозність порушених питань, ці листи мають гумористичне забарвлення, що є характерною рисою всієї трайбалістської літератури та має глибоке коріння у фольклорній традиції корінних народів. «Гумор у листах Поузі виникає зі спроб чистокровних індіанців зрозуміти швидкі перетворення в цьому нестабільному світі. Із часом висміюються і спроби деяких індіанців отримати зиск із цього, підставивши під загрозу благополуччя цілої нації. Сленг, незвичайні словесні звороти, перекручені кліше, «ре-диш»¹ і перебільшення створюють гумористичний ефект» [Womack, 1999, p. 136]. Критик зауважує, що автор не насміхається зі своїх героїв, вони зовсім не «недоумки», а радше розумні люди, спроможні на дотепні коментарі стосовно того, що відбувається на індіанській території. У такий спосіб О. Поузі створював власний образ справжнього індіанця, який був далекий від розтиражованих на той час образів «індіанця, що вимирає» чи «кровожерливого дикуна». Сміх залишається єдиною зброєю людей, загнаних у резервації та змушених повністю змінити традиційний спосіб життя протягом одного-двох поколінь. На думку дослідника, гумор робить їх спроможними в цих умовах утримати власну ідентичність. К. Вомак пише, що «протягом усього свого життя Поузі говорив, писав і думав про себе як про індіанця-кріка, індіанського письменника племені крік» [Womack, 1999, p. 138].

Ще одним представником індіанської літератури першої половини ХХ ст., тісно пов'язаним з Асоціацією американських індіанців, є Джон Мілтон Оскисон (John Milton Oskison), черокі. Він починав свій письменницький шлях як журналіст, працював у «Норс Американ Рев'ю» («North American Review»), «Еврибодиз Мегезин» («Everybody's Magazine»), «Саузерн Воркмен» («Southern Workman»), писав есе і статті з питань індіанської політики. Почасти зовсім не зрозуміло, чю позицію обстоював Оскисон, дослідники звертають увагу на його «асиміляційні» настрої. «Він часто використовував різкі заяви й фрази, на зразок «зруйнувати індіанську ідентичність», «укриті пилом реліквії», «непомітно відійти в минуле», «ув'язнення», «замовчування голосів». Проте різкість цих фраз підриває наївну віру читача в добрі наміри асиміляції» [Ronnow, 1996, p. 273]. Так само сповнені метафор та неочевидних алюзій і його короткі оповідання, що публікувалися в період із 1900 до 1925 р. Ці твори було присвячено переважно трудностям фронтального життя в Оклахомі, де герої-рятівники білих поселенців або просто сором'язливі сміливці-здоровані незмінно наприкінці виявлялися індіанцями чи метисами. Дж. Оскисон – автор трьох романів: «Дикий врожай» (1925), «Блек Джек Деві» (1926). Найбільшу популярність здобув як автор епічного роману «Брати три» (1936), на той час це був найдовший твір, написаний коли-небудь індіанським автором. Тут уперше порушено тему упередженості щодо так званих індіанців-полукровок. Крім того, його перу належать дві біографії «Титан Техасу» (1929) про Сема Хаустона та «Текумсе і його час» (1938).

¹ Від «red English».

Важлива віха індіанської літератури – одкровення Чорного Лося, записані білими інформантами Джоном Дж. Нейхартом та видані під назвою «Говорить Чорний Лось» (1931) і «Шостий предок» (1984), а також Дж. Брауном «Священна Трубка» (1953). Книга «Говорить Чорний Лось» фактично стала маніфестом відродження корінних американців, послугувала джерелом натхнення для ідеологів субкультур у 1960-ті роки. Найбільш цікава й важлива частина розповіді – опис «Великого видіння» Чорного Лося під час його дитячої хвороби. Видіння синтезує основні символи й концепції культури лакота, за допомогою подібних видінь духи впускали обраних у свій світ, надаючи не тільки знання та сили для зцілення людини, але й здатність увічнювати набуті знання у свідомості багатьох людей. «Ханблоглака, або передання видіння, була ритуалом відновлення й передання сили, проте навряд чи Нейхарт зрозумів ритуальні наміри Чорного Лося. Натомість ставлення Нейхарта до викладу матеріалу в книгах має вигляд оплакування Чорним Лосем неминучого знищення його вірувань і народу. <...> Філософію Нейхарта можна назвати умовно християнською в його переконанні, що скорботи Чорного Лося були сумними та водночас пророчими, через це багато частин книги написані на зразок Біблії Короля Якова, а особисті сторінки життя героя й описи історичних подій у дитинстві Чорного Лося наче скопійовані з «Пригод Гекельбері Фіна». Що ж стосується смерті Скаженого Коня, то цей уривок узагалі вигаданий особисто Нейхартом, як і зачин з епілогом, що сповнені неймовірною тугою» [Rice, 1996, p. 212]. Завдяки такій інтерпретації Дж. Нейхарта, західний світ сприйняв одкровення Чорного Лося як зразок дохристиянської святості людини, що не отримала звістки про Христа. Проте Чорний Лось, що добре знав світ білої людини, на думку Дж. Райса, просто використав Нейхарта і Брауна, «на зразок того, як у юності він би використав доброго коня» для передання прийдешнім поколінням. Один із перших дослідників літератури корінних народів К. Лінкольн звертає увагу на текстуальні суперечності в «Говорить Чорний Лось»: «Чорний Лось оплакує розірване священне коло життя свого племені після поразки біля Вундід Ні, коли квітуче дерево почало чахнути, а “мрія людей померла в закривавленому снігу”. Водночас він продовжує снити духами грози й зцілювати життя людей, як хейока або священний клоун» [Linkoln, 1983, p. 50]. Попри адаптацію білих інтерпретаторів, автентичний голос Чорного Лося сколихнув паніндіанські тенденції в літературній традиції США, що дає змогу вважати його вагомим попередником індіанського ренесансу.

Визначний автор того періоду – Джон Джозеф Метьюз (John Joseph Mathews) – представник народу осейджів, який був не лише письменником, але й провідною фігурою політичному власного народу. Історики літератури називають його роман «Захід сонця» (1934) одним із перших у царині індіанського роману. Л. Оуенс вважав цей роман вступом до сучасного індіанського роману, «відмовою визнати просту ентропійну фабулу, нав'язану американським індіанцям американськими міфотворцями» [Owens, 1992, p. 60]. Цьому роману передував роман «Вах'Кон-Тох» (1932), проте найбільш відомим твором письменника називають «Розмови з Місяцем» (1945), що є синтезом фольклору, натурософських роздумів та особистісних міркувань. Дослідники вбачають його спорідненість із літературною традицією, започаткованою Г. Торо у «Волдені». Остання книга Метьюза «Осейджі: діти середніх вод» (1961) високо поцінована дослідниками за літературність у викладі історичного минулого народу та визнана вагомим зразком етноісторичного тексту. Дж. Ворріор переконаний, що творчість Метьюза – це «виклик наративу про жертву, трагедію й відчуження» [Warrior, 1995, p. 56], що постійно виникав, коли поставало питання про місце індіанців у сучасному світі.

Сучасником Метьюза був Вільям Д'Арсі МакНікл (William D'Arcy McNickle) – представник народу крі (резервація плоскоголових). Його перший роман «Оточені» (1936) мав не лише етнографічну, але й неабияку літературну цінність. «Складне павутиння стосунків між білими й індіанцями в романі передане завдяки багатству підходів до текстотворення. Мак Нікл використовує розбиті наративи, поряд структурний елемент роману, поміщаючи легенди й міфи народу плоскоголових з особистісними ремінісценціями про усну історію. Такий підхід до висвітлення взаємин між білими й індіанцями закладає основу, що дає читачеві змогу зрозуміти кінцеве рішення Арчибальда про можливість духовного визволення в поневоленні. «Роман створює ілюзію об'єктивності для білої публіки 1930 рр., що читає й лише нещодавно погодилася з правом індіанських племен на самовизначення в межах

проголошеного Нового курсу. Повернення протагоніста до його племінного коріння вкупі з багатою текстовою структурою вирізняють «Оточених» серед белетристики ранніх індіанських авторів, таких як Симон Покагон або Джон Джозеф Метьюз» [Hans, 1996, p. 256]. Літературні критики називають цей роман першим у новій індіанській прозі, що випередив свій час на сорок років у розв'язанні дилеми віднайдення місця індіанців у сучасному світі, а також «визнанням культурного шляху, по якому йдуть протягом усього життя» [Purdy, 2009, с. 235]. Зображуючи індіанців, роман уникає двох найбільш розтиражованих крайнощів – у ньому не знайти ні шляхетного дикуну, ні індіанця, який вимирає. «Оточені» є прототипом багатьох сучасних творів. Мак Нікл висловлює в ньому індіанську позицію, корінну ідентичність, він добре розумів необхідність зберегти вірність трайбалістському світогляду. У романі зображений народ селішів як монолітна культурна єдність людей» [Purdy, 1996, p. 371]. Після виходу роману його порівнювали з творами Е. Гемінгвея, Ф.С. Фіцджеральда та інших корифеїв сучасної авторів американської літератури. Критики часто йменують цей роман предтечею індіанського ренесансу. Автору вдалося вивести тему резервації американських індіанців за межі історичних і літературних стереотипів й упереджень. «Проза Мак Нікла не романтизує американських індіанців у стилі фронтірного романтизму, не підтримує вона й думку про незворотність асиміляції, що звучить у роботах таких авторів, як Джон Мілтон Оскисон та Джон Джозеф Метьюз. Його літературні образи дають зрозуміти, що індіанець має знайти власний шлях у нестабільному світі ХХ ст., аби зберегти власні духовні цінності» [Hans, 1996, p. 251]. Крім «Оточених», перу Мак Нікла належать такі твори, як «Вони прийшли сюди першими» (1949), «Індіанці та інші американці» (1959), «Той, що біжить по сонцю» (1954), «Індіанець» (1971), «Вітер із ворожих небес» (1978), у співавторстві з Гарольдом Феєм написано «Трайбалізм корінних американців» (1962).

Найбільш відомим автором індіанського походження першої половини ХХ ст. вважають драматурга Ролла Лінна Риггса (Rolla Lynn Riggs), черокі. Найбільш видатний твір – п'єса «Зелень бузку», надалі перетворена на всесвітньо відомий мюзикл «Оклахома!». Він автор тридцяти п'єс, двох збірок віршів, кількох коротких оповідань і незакінченого роману. Проте відома більше його драматургія. 1927 р. знаний театральний критик Б. Кларк запропонував кандидатуру Р.Л. Риггса за написання поетичної трагедії «Велике озеро» для отримання престижної премії Гуггенхейма. Він був першим вихідцем з Оклахоми, що отримав таке визнання. У 1928 р. вийшла друком книга А. Кларка «Студії з американської драми», де ім'я Р.Л. Риггса стоїть в одному ряду з такими визначними драматургами першої половини ХХ ст., як Ю. О'Ніл і П. Грін, що було нечуваним успіхом для автора, п'єси якого навіть ще не були поставлені на Бродвеї. 1930 р. Риггс почав працювати в Голлівуді, а його перша п'єса «Обабіч дороги» була театралізована на Бродвеї. На той час він був настільки популярним, що отримав у 1935 р. запрошення від Дж. Гершвіна написати разом мюзикл. На жаль, смерть композитора завадила цьому задуму. Критики зосереджують увагу на виразному зв'язку зі штатом Оклахома в його творчості. Він «бачив жителів Оклахоми як особливу групу людей» [Womack, 1999, p. 274]. Його улюбленим твором була п'єса «Ніч черокі», де наголошено, «що для індіанця відкинути свою індіанськість означає позбавити себе людської суті. У цій етнічній чутливості Риггс набагато випередив свій час» [Erhard, 1996, p. 291]. Очевидно, цей аспект його творчості, а ще квір нахили письменника завадили йому досягти широкого визнання в тогочасній публіки Бродвея. Як зауважує К. Вомак, «індіанська ідентичність поряд із гомосексуальною ідентичністю були двома найбільш визначними аспектами в його житті та творчості. Зважаючи на час, у якому він жив, Риггс змушений був демонструвати їх лише в закодованій манері» [Womack, 1999, p. 273]. Можливо, саме через це його ім'я нині є радше надбанням історії, а не практикою сьогодення. «Дотепер його більше хвалять, ніж ставлять, він ніколи не удостоївся честі бути прийнятим до внутрішнього кола Бродвея. Та Бродвей від цього тільки програв» [Erhard, 1996, p. 292].

У середині ХХ ст. серед авторів індіанського походження простежувана стійка тенденція до розширення жанрових меж творів. Цікавим прикладом слугує твір Елли Делорії «Водяна Лілія», що написаний наприкінці 1940-х років, але надрукований лише 1988 р. Авторка була на той час знаним лінгвістом, перекладачем й етнографом, проте, на її думку, академічна форма викладення звужувала можливості передавання інформації. За активного спри-

яння таких колег, як Франц Боас і Рут Бенедикт, вона створила історичний твір, основною метою якого було якнайдоступніше донести інформацію про родинні й соціальні стосунки серед лакотів, її рідного народу. У своєму романі вона розповіла про організацію сімейного життя, одруження й традиції поховання. Найважливіше з її намагань полягало в руйнуванні стереотипів про «примітивне суспільство збирачів і мисливців», що панувало в тогочасній Америці. Д. Джастис назвав цей роман «найбагатшим твором корінних американців про родинні стосунки» [Justice, 2018, p. 42].

Історично склалося так, що, аналізуючи літературні твори, які передували літературі індіанського відродження, критики часто відмовляються визнавати їх рівними з тими, що написані неіндіанськими авторами. О. Ващенко зауважує, що вони є не дуже значущими в художньому плані, але мають безперечну цінність, оскільки відтворюють глибинний процес виживання індіанської культури й нову стадію розвитку їхньої словесності на шляху до професійної етнічної літератури корінних американців. Дослідник визнає, що творчість індіанських письменників початку ХХ ст. є вельми значущою, бо віхи аборигенної літератури не повторюють загального еволюційного ритму національної літератури Сполучених Штатів, виявляючи власні закономірності, демонструючи відособленість й іманентну логіку, відповідно до якої починає формуватися самостійна, притаманна лише цій літературі проблематика, вимальовуються імперативи власного дискурсу. Ці твори «допомагають з'ясувати суспільну спрямованість історико-літературного розвитку США, слугуючи доказом того, що на початку ХХ ст. у суспільному житті й літературі з'явилися фактори, що вплинули на подальшу проблематику та художні пошуки індивідуальних авторів» [Ващенко, 2006, с. 869]. До публікації «Будинку, створеного зі світанку» Н.С. Момадея у 1968 р., коли з'ясували, що літературні твори, написані індіанськими авторами, можуть бути схвально сприйняті не тільки читацьким загалом, але й літературним істеблішментом, творчість індіанських авторів поставала радше як предмет дослідження в курсі соціальної історії, а не як самостійні літературні витвори. Видимий успіх Н.С. Момадея змусив переглянути погляди на літературу корінних народів і заохотити видавництва до співпраці з цими авторами на більш серйозній основі, що стало вирішальним фактором у формуванні громади сучасних авторів корінного походження як у США, так і в Канаді. П.Г. Еллен визнала важливість цієї книги для подальшого розвитку індіанської літератури у своєму інтерв'ю Дж. Брухачу: «Якби не Момадей із тією книжкою, я б не писала нині, а просто вже померла б» [Bruchas, 1987, p. 11]. Пишучи про визнання твору Н.С. Момадея, Л. Оувенс зауважував, що особливо «вишуканість» роману, на яку звернули увагу члени відбіркового Пулітцерівського комітету, полягала в «разючій відмінності від канонізованих текстів», увиразненій не літературними техніками й тропами, а, що більш важливо, – глибоким розумінням конфліктної епістемології» [Owens, 1992, p. 91].

Творчість Н.С. Момадея стала своєрідним політичним каталізатором суспільної думки стосовно корінних націй континенту. Однак не можна говорити про те, що він був єдиним із письменників того періоду, чия майстерність заслуговувала визнання. Так, 1958 р. вийшла друком книга поезій «Відправлені мертві листи» Мориса Кенні (Maurice Kenney), нащадка мохавків і сенек. Сучасні критики зараховують його до покоління бітників, проте неохоче визнають поетом-бітником. Особливо популярними твори автора стали лише в 1980-х рр. «Чорна сутана» була номінована на Пулітцерівську премію 1983 р., у 1984 р. ця збірка отримала нагороду національного радіо. Збірка поезій «Мамині вірші» нагороджена Американською книжковою асоціацією того ж року. Не відомо, чи отримав би М. Кенні ці нагороди без гучної слави «Будинку, створеного зі світанку». Як іронізує Дж. Брухач, протягом 1950–1960 рр. індіанські автори були голосами, що «нечутно волають у цивілізованій пустелі американської літератури» [Bruchas, 1996, p. 312].

Серед важливих постатей цього періоду варто назвати Вайна Делорію-молодшого, якого називали «найбільш знаменним голосом цього покоління» [Dunsmore, 1996, p. 411]. Його перший твір «Кастер помер за ваші гріхи» вийшов друком одночасно з Момадеєвим «Будинком» у 1969 р. В. Делорія вперше аналізує розтиражований у мейнстримній спільноті міф про «невидимого індіанця», який буцімто мав би давно померти, залишившись в образі шляхетного дикуну збіглого сторіччя. Письменник доводить, що «Індіанські війни» продовжують тихо точитись й у ХХ ст., коли індіанські нації обстоюють свої права на неза-

лежність і землю. Надалі одна за одною виходять його книги «Ми говоримо – ви слухаєте» (1970), «Із найкращою вірою» (1971), «Бог є червоним» (1973), «Індіанські справи» (1974), «За стежиною невиконаних угод» (1974), «Індіанці північно-західного тихоокеанського узбережжя» (1977). У співавторстві з К. Літлом (Clifford Lytle) 1984 р. написано працю «Нації із середини: минуле й майбутнє суверенітету американських індіанців», де схарактеризовано особливості політики Рузвельта, що вилилася в ухвалення закону про реорганізацію індіанської адміністрації (IRA) 1934 р. У завершальному розділі «Майбутнє індіанських націй» автори наголошують на необхідності переосмислення управління націями, відродження культурного спадку кожної нації, що слугує основою їхньої національної ідентичності, забезпечення економічної стабільності та взаємної поваги між націями й федеральним урядом. «Делорія демонструє нам величезну розколину між духовними «володарями» землі індіанцями й політичними власниками – білими. Ця розколина є основою нестабільності в політичному, моральному та психічному житті американців. Делорія вірить, що допоки примирення між цими двома не настане, наше суспільство залишатиметься нестабільним і дуже небезпечним» [Dunsmore, 1996, p. 414].

Дослідники того періоду, навіть ті, які мали корінне походження, продовжували заперечувати наявність такого явища, як індіанська література [Dorris, 1979]. Однак сімдесяті роки породили цілу плеяду індіанських письменників США. Крім Н.С. Момадея, до неї входять Дж. Велч із романом «Зима в крові» (1974), Л.М. Силко зі збіркою «Оповідачка» та романом «Церемонія» (1977), Дж. Візенор із романом «Темрява у ведмежому серці Сент Луї» (1978), П.Г. Еллен, яка починала як поетеса й есеїстка. Її першою збіркою був «Сліпий лев» (1974), трохи згодом написаний роман «Жінка, що володіла тінню» (1983). Крім того, вона стала редактором антології індіанських письменниць «Онуки Жінки-Павучихи» (1989). А. Вілі й Р. Лі звертають увагу на те, що всі провідні представники індіанського ренесансу розпочинали свою письменницьку діяльність як поети (Н.С. Момадей, Л.М. Силко, Дж. Візенор, Дж. Велч, Л. Ердрич, Ш. Алексі), що загалом контрастує зі світовою літературною традицією [Velie, Lee, 2013, p. 6]. До цього часу імена письменників траплялися найчастіше в критичних розвідках.

По суті, художні твори Л.М. Силко є найбільш політично орієнтованими серед письменницького загалу корінних письменників. Усі «відьмацтва», описані в романі «Церемонія», – розповідь про фізичну, екологічну й духовну експлуатацію Північної Америки її колонізаторами. Ще більш глобально такі питання порушено на сторінках масштабного роману «Альманах мертвих» (1991), який часто називають пророчим, оскільки письменниця передбачила події руху запатистів. У романі розгортається гротескна галерея злочинів, що їх породила західна цивілізація проти підкорених нею народів. Дослідниця творчості Л.М. Силко Е. Кук-Лінн пише про нього як про «найбільш амбіційний роман, коли-небудь надрукований письменником-американським індіанцем, де безстрашно говориться про повернення наших земель, викрадених у нас під час колонізації» [Cook-Lynn, 1996, p. 89]. Останній роман Л.М. Силко «Сади в дюнах» спрямований на розв'язання більш екологічних питань, тут письменниця аналізує європейську та американську культуру з погляду індіанської дівчинки. Відрив від природних основ, притаманний сучасному західному світогляду, призводить до екологічної катастрофи – як природної, так і духовної.

Важливим для розвитку автохтонної літератури був і дебютний роман Дж. Велча «Зима в крові» (1974), що з'явився через п'ять років після роману Н.С. Момадея та привернув увагу читацького загалу до проблем сучасних корінних жителів, які проживають на резерваційних землях штату Монтана. «Велч пише про американську сучасність. Він зовсім не прагне відобразити істини невихолощеної індіанської історії, як і не бажає мріяти про світле індіанське майбутнє. Його герої живуть у невикупленому чистилищі часу й простору, переслідувані міфами та історичними фактами, що вони через силу намагаються опанувати, аби зрозуміти, що очікує їх у непривабливому майбутньому» [Scheckter, 1986, p. 7].

Особливу роль у становленні індіанської літератури відіграв історичний роман «Дурить кроу» (1986), який можна вважати сумішшю пригодницького роману з етноісторичним контекстом і традиційного наративу народу блакфут (самоназва пікуні, яку Дж. Велч уживає в тексті). На думку Дж. Веста, «текстові практики цієї розповіді та міфологічні залучення різко відрізняються від творів сучасної художньої літератури й етноісторії. «Дурить

кроу» – це фактично міфографія, яка розповідає в алегоріях про героїчну історію та утверджує позачасову мудрість народу пікуні» [Vest, 2005, p. 340].

Одне з чільних місць на Олімпі індіанських письменників посідає Л. Ердріч. Завдяки популярності серед читацького загалу романів епопеї «Любовні чари», названої за першим романом, що вийшов друком 1984 р., видавці звернули увагу на письменників корінного походження як на потенційних авторів бестселерів. К. Лінкольн пророкував їй долю великої американської письменниці, чиє ім'я стоятиме поряд із такими титанами, як Ф. Скотт Фіцджеральд, Е. Гемінгвей. Зараз перу Л. Ердріч належить 23 книги (16 романів, 7 повістей для дітей, 3 поетичні збірки, книга коротких оповідань, 2 документальні повісті й 2 романи, написані в співдружності з М. Доррисом). Стильовою особливістю письменниці, що вирізняє її з-поміж інших авторів корінного походження, є поєднання сюжетів за допомогою описуваних історичних подій і переплетених між собою персонажів. «Наративна конструкція, започаткована в романі «Любовні чари», подорожує з роману в роман, створюючи взаємопов'язані історії, що розгортаються на єдиному просторі, перехресуючи долі й династії» [Velie, Lee, 2013, p. 10]. Дослідниця творчості Л. Ердріч К. Джейкобс порівнює простір її романів із фолкнерівською Йокнапатофобу [Jacobs, 2013].

У цей же час у Канаді працюють М. Кемпбел – роман «Напівкровка» (1973), Ж.Х. Армстронг «Слеш» (1985), Б. Брант (Beth Brant) «Стежина мохавків» (1985) і Томас Кінг «Медсин Рівер» (1989). Кожен з авторів демонструє власне бачення індіанської сучасності. Роман «Полукровка» – автобіографічний твір про травматичний досвід нащадків метисів, які билися за незалежність під знаменами Ріеля й Дюмона, а їхні онуки опинилися між двома світами, не зумівши пристосуватися до жодного з них. «Слеш» – політична біографія анонімого канадського письменника-активіста, який, пройшовши крізь низку подій, пов'язаних із військовою діяльністю різних політичних організацій, вирішив обстоювати майбутнє свого народу за допомогою пера та пензлика. «Стежина мохавків» – один із перших літературних творів у Канаді, присвячений проблемам людей «подвійного духу». Творчість Томаса Кінга – це особлива сторінка в літературних здобутках автохтонних письменників Канади. «Медсин рівер» – перший індіанський роман, перекладений французькою мовою, що здобув надзвичайну популярність у Франції. Твори Кінга часто порівнюють із творчістю Дж. Візенора.

Дебютний роман Дж. Візенора «Темрява у ведмежому серці Сент Луїса» (1978) привернув до його творчості пильну увагу. Візенорова творчість – яскравий приклад постмодернізму в літературі американських індіанців. Візенора іменують творцем постіндіанської іронії, автором сучасного індіанського міфу про трикстера. Письменник увів нову індіанську риторичку, згідно з якою зміни, що відбулися в «індіанській країні», є природними для еволюції індіанських націй, необхідні для «виживання, взаємовигідного життя природи й людини, а не просто монотеїстичної, територіальної суверенності» [Vizenor, 2009, p. 5]. Візенор – автор понад тридцяти романів і віршованих збірок. Найбільш визначні з них «Голубі ворони» (2014), «Батько Мем» (2008), «Хіросима бугі» (2003), «Мертві голоси» (1992), «Духи» (2001), «Пірнальники за землею» (1981).

Не менш важливу роль в історії автохтонної літератури відіграла творчість «співця Каліфорнії» Л. Оувенса, автора серії детективно-містичних романів, присвячених невідомим сторінкам історії штату («Вовча пісня» (1995), «Найгостріший зір» (1995), «Гра в кості» (1996), «Нічна земля» (1996), «Темна ріка» (1999)). «Під поверхнею життя Каліфорнії протікає ріка колоніальних травм, що вражають багатьох із тих, хто проживає тут» [Lockard&Lee, c. 108]. Л. Оувенс набув слави «першого естета індіанського модернізму й постмодернізму» [Lockard, Lee, 2019, p. 98].

Романи Д. Глансі вирізняються суперечностями між традиційним індіанським світоглядом черокі й християнством. «Як я можу бути християнкою, коли віра спричинила стільки страждань? Як корінні жителі можуть бути християнами, з огляду на всю брутальність їхньої історії?» [Glancy, 2015, p. 104]. Письменниця визнає, що така суперечність посідає чільне місце в її особистому житті, оскільки вона належить до черокі по батьківській лінії, тому не може бути справжньою індіанкою. Її перу належить понад тридцять романів, більшість із них – історичні хроніки, найбільш відомими є романи, присвячені переміщенню черокі

«Відштовхуючи ведмеда» (1996, 2009). Авторка визнає, що вона писала історію власного походження як «маргінально-мінімальної індіанки» [Glancy, 2015, p. 103].

Не можна обійти мовчанням і творчість майстра іронічного кічу Ш. Алексі. На сторінках творів письменник постійно кепкує з нездатності читача зрозуміти справжню суть літератури корінних народів. Ш. Алексі прагне розірвати індіанські стереотипи й кліше. В одному зі своїх інтерв'ю він жартував стосовно того, що годі шукати ведмедів на сторінках його романів, бо їх замінив лосось². На відміну від письменників так званої першої хвилі, Алексі не керується фольклорними традиціями й образами свого народу, натомість створює картини сьогодення резервації. У розмові з Дж. Перді він директивно заявив, що «велика частина індіанської літератури написана людьми, чиє життя не має нічого спільного з життям індіанців, про яких вони пишуть. Усі ці люди роблять вигляд, що вони такі «традиційні», професори, які проживають в університетських містечках, зрідка заглядають на територію резервації, але пишуть «традиційні» книжки. Н.С. Момадей має мало спільного з традиційністю. Я не вбачаю нічого поганого в цьому, бо теж не є традиціоналістом, але все суворе дотримання задекларованих ідей із ведмедами та їхньою образністю вважаю небезпечним і шкідливим» [Alexie, 2009, p. 134]. Ш. Алексі – автор чотирьох романів, п'яти збірок оповідань та чотирнадцяти поетичних збірок, сценарист і режисер трьох фільмів. Найбільшу популярність автору принесли збірки оповідань «Резерваційний блюз» (1995), «Найкрутіший індіанець у світі» (2000), а також фільм «Димові сигнали» (1998). Головна дійова особа й місце розгортання подій у творчості письменника – резервація. Ш. Алексі переконаний, що його історії – це «погляд однієї людини на життя своєї сім'ї й усього племені, такі історії упереджені, неповні, перебільшені та неправильно зіграні. Прагнучи зробити їх правдивими й реальними, я пишу те, що має бути назване резерваційним реалізмом» [Alexie, 1993, p. xxi].

За півстолітню історію становлення корінної критики сформувалася думка про те, що індіанські критичні студії мають бути сфокусовані на постколоніальній націоналістичній теорії, яка є узагальнювальною для сукупності ідей, поглядів, концепцій, орієнтованих на аналіз культурної й історичної спадщини колоніального минулого через інтерпретацію колоніального та антиколоніального дискурсів у творах корінних письменників та шляхи їхньої взаємодії і взаємопроникнення. Застосування постколоніальної методології опису явищ корінної літератури привело багатьох критиків до розуміння, що в сучасній ситуації осмислення колоніального й антиколоніального досвіду потребує індіанського варіанта критичної теорії. З огляду на це було обґрунтовано корінні інтерпретаційні моделі, базовані на аналізі колоніального, антиколоніального й постколоніального дискурсів, що взаємодіють між собою і є вагомим частинкою національної ідентичності. Важливе місце у формулюванні посідає виокремлення значущості історичного минулого колонізованих народів Північної Америки, подолання неосмислених стереотипів щодо індіанців у постколоніальному суспільстві.

Список використаної літератури

Ващенко, А.В. (2000). У истоков индейской литературы. Я.Н. Засурский (Ред.), *История литературы США. Литературы середины XIX ст. Поздний романтизм* (Т. 3, с. 451–470). Москва: Наследие.

Ващенко, А.В. (2003). Словестное творчество индейцев в конце XIX ст. Я.Н. Засурский (Ред.), *История литературы США. Литературы последней трети XIX ст. Становление реализма* (Т. 4, с. 876–893). Москва: Наследие.

Ващенко, А.В. (2009). Вестерн. Я.Н. Засурский (Ред.), *История литературы США. Литература начала XX в.* (Т. 5, с. 599–627). Москва: Наследие.

Висоцька, Н.О. (2020). Американські літературні канони як конструктори національної ідентичності. О.Г. Шостак (Ред.), *Варіативність концепту національної ідентичності у сучасному мультикультурному середовищі* (с. 54–63). Київ: Талком.

Alexie, Sh. (1993). *The Lone Ranger and Tonto Fistfighting in Heaven*. New York: Grove Press.

² Шерман Алексі належить до народу споганів, життєвий цикл яких був тісно пов'язаний не з полюванням, а з риболовлю.

- Alexie, Sh. (2009). Interview with John Purdy. In J.L. Purdy (Ed.), *Writing Indian Native Conversations* (pp. 130–148). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Allen, P.G. (1986). *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions*. Boston: Beacon Press.
- Brown Ruoff, A. La Vonne (1990). *American Indian Literatures: An Introduction, Bibliographic Review and Selected Bibliography*. New York: Modern Languages Association.
- Brown Ruoff, A. La Vonne (1996a). Native American Writing: Beginnings to 1967. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 145–154). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Brown Ruoff, A. La Vonne (1996b). Pauline Johnson. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 239–243). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Bruchac, J. (1987). *Survival This Way*. Tucson: University of Arizona Press.
- Bruchac, J. (1996). Contemporary Native American Writing. An Overview. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 311–329). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Cook-Lynn, E. (1996). *Why I Can't Read Wallace Stegner and Other Essays*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Cox, J.H., Justice, D.H. (2014). Introduction: Post-Renaissance Indigenous American Literary Studies. In James H. Cox & Daniel H. Justice (Eds.), *The Oxford Handbook of Indigenous American Literature* (pp. 1–14). Oxford: Oxford University Press.
- Dorris, M. (1979). Native American Literature in a Ethnohistorical Context. *College English*, 41, 147–161.
- Dunsmore, R. (1996). Vine Deloria, Jr. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 411–415). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Erhard, Th.A. (1996). Rolla Lynn Riggs. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 289–293). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Glancy, D. (2015). Walking Precariously. *Studies in American Indian Literatures*, 27 (4), 101–105.
- Hans, B. (1996). William D'Arcy McNickle. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 251–258). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Jacobs, C.A. (2013). One Story Hinging into the Next: The Singular Achievement of Louise Erdrich's Interrelated Novels. In A.R. Velie and A.R. Lee (Eds.), *The Native American Renaissance. Literary Imagination and Achievement* (pp. 144–160). Norman: University of Oklahoma Press.
- Justice, D.H. (2018). *Why Indigenous Literatures Matter*. Ontario: Wilfrid University Press.
- Lincoln, K. (1983). *Native America Renaissance*. Berkeley: University of California Press.
- Lockard, J., Lee, R.A. (2019). *Louis Owens: Writing Land and Legacy*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Owens, L. (1992). *Other Destinies: Understanding the American Indian Novel*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Purdy, J.L. (1996). New Native American Fiction. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 371–376). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Purdy, J.L. (2009). Water as Leitmotif in Silko's Gardens in the Dunes. In Laura Coltelli (Ed.), *Reading Leslie Marmon Silko: Critical Perspectives Through Gardens in the Dune* (pp. 149–163). Pisa: Pisa University Press.
- Rice, Ju. (1996). Black Elk. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 211–216). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Ronnow, G. (1996). John Milton Oskison. In A. Wiget (Ed.), *Handbook of Native American Literature* (pp. 271–275). New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Schechter, J. (1986). James Welch: Settling up on the Reservation. *South Dakota Review*, 24 (2), 7–19.
- Velie, A.R., Lee, A.R. (2013). Introduction. In A.R. Velie and A.R. Lee (Eds.), *The Native American Renaissance. Literary Imagination and Achievement* (pp. 3–15). Norman: University of Oklahoma Press.
- Vest, J.H. (2005). The Hero's Journey in James Welch's "Fools Crow" and Traditional Pikuni Sacred Geography. *The Canadian Journal of Native Studies*, XXV, 337–353.
- Vizenor, G. (2009). *Survivance: Narratives of Native Presence*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Warrior, R.A. (1995). *Tribal Secrets. Recovering American Indian Intellectual Tradition*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wilson, M.D. (2008). Writing Home: Indigenous Narrative of Resistance. In Henry Gordon (Ed.), *American Indian Studies Series* (pp. 142–167). East Lansing: Michigan State University Press.

Womack, C.S. (1999). *Red on Red: Native American Literary Separatism*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Womack, C.S. (2008). A Single Decade. Book-Length Native Literary Criticism between 1986 and 1997. In Craig S. Womack, Daniel H. Justice & Christopher B. Teuton (Eds.), *Reasoning Together. The Native Critics Collective* (pp. 3–104). Norman: University of Oklahoma Press.